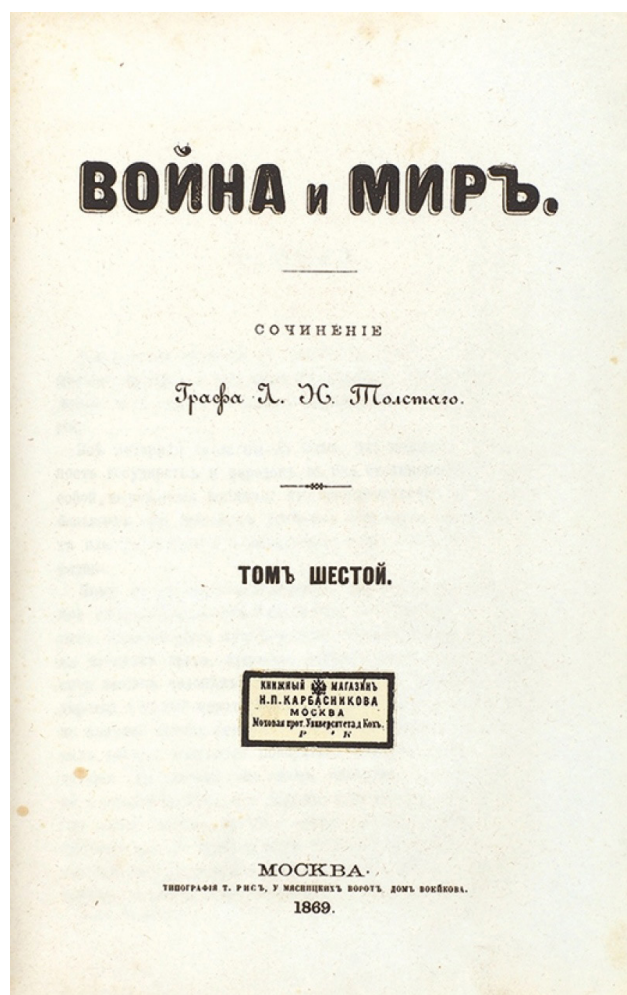

Wat drijft de mensheid?

Wat is oorlog? Wat is macht? Hoe ontstaan oorlogen? Dit zijn allemaal belangrijke vragen, zowel in tijden van oorlog als daarbuiten. Uiteindelijk komt het allemaal neer op één vraag: wat drijft de mensheid? In Oorlog en vrede behandelt Tolstoj dit vraagstuk. Dit doet hij aan de hand van de Veldtocht van Napoleon naar Rusland in 1812.

Hidde van de Weg

De eerste editie van het boek *Oorlog en Vrede* van Tolstoj.

Wat drijft de mensheid tot oorlog? Toen ik een aantal maanden geleden besloot om een essay te schrijven over Tolstoj's behandeling van dit vraagstuk in zijn magistrale epos *Oorlog en vrede*, kon ik onmogelijk beseffen hoe actueel deze vraag zou zijn; en evenmin kon ik destijds bevatten dat er, net zoals in 1812, het jaar waarin de belangrijkste gebeurtenis uit *Oorlog en vrede* zich afspeelt: het uitrekken van Napoleon naar Rusland (en de sneeuw), nu opnieuw een oorlog aan de rand van Europa zou plaatsvinden die heel het continent in zijn greep houdt.

Oorlog

Oorlog, dat is de gewapende strijd tussen tenminste twee volkeren of landen; maar welke kracht zet deze volkeren in beweging? Wat brengt mensen ertoe om oorlogen te voeren, om de velden braak te laten liggen, de handel te ontwrichten en huizen te brandschatten, om miljoenen mensen tot de bedelstand te veroordelen, op de vlucht te jagen en kinderen de dood in te drijven. Kortom, welke hand spoort de mensheid aan om de naaste naar het leven te staan?

Deze vragen behoren tot de meest onwillekeurige, basale en gerechtvaardigde vragen die zich aan een mens opdringen, wanneer hij op de traumata en redeloosheid van de oorlog stuit. Gedurende de oudheid en de middeleeuwen volstond een eenvoudige kunstgreep nog als passend antwoord op dit soort vragen: een goddelijke wil maakte een volk ondergeschikt aan de wil van een uitverkoren vorst, die op zijn beurt, ondergeschikt aan het voorbeschikte doel van de godheid, de wapens opneemt tegen een ander volk. De oorlog was daarmee het resultaat van het onmiddellijke ingrijpen van een godheid in menselijke aangelegenheden. Maar

voor de moderne mens is zo'n verklaring niet langer toereikend.

De moderne mens zoekt de oorzaak van de redeloosheid van de oorlog in de geschiedkunde, de wetenschap die, in de woorden van Tolstoj, de 'volkeren en de mensheid als geheel een inzicht in eigen leven zoekt te verschaffen'. Maar volgens Tolstoj schiet de geschiedschrijving hierin tekort, omdat de moderne geschiedwetenschap het antieke geloof aan een goddelijke wil slechts heeft geëxtrapoleerd naar de besluitvorming van enkelingen. In plaats van daadwerkelijk de mensheid in zijn geheel te bestuderen, herleiden historici, in hun verlangen om op wetenschappelijke gronden het onbevattelijke van een oorlog bevattelijk te maken, de oorzaken van gebeurtenissen slechts tot de wilsact van een handvol figuren—de Poetins en de Napoleons. De historiserende verklaring reduceert op die manier het ondoorgrondelijke tot een gemeenplaats: Napoleon en Poetin gaven het bevel en zo ontstond de oorlog. Die voorstelling lijkt zo evident, dat niemand zich buigt over de vragen waar het daadwerkelijk om te doen is: waarom vallen 200.000 soldaten op Poetins bevel een 'broedervolk' aan; waarom trekken 600.000 Fransen op Napoleons bevel naar het ijskoude Moskou?

Het gangbare antwoord op dit soort vragen: ze hadden de macht en daarom werd hun bevel stipt en zonder schroom uitgevoerd, volstaat alleen wanneer we accepteren dat deze macht van God gegeven is. Alleen een godheid kan namelijk een reeks samenhangende gebeurtenissen met een enkel woord in beweging zetten. Maar aangezien we het goddelijke ingrijpen in de geschiedenis niet langer kunnen

Tolstoj's Oorlog en vrede, deel I

accepteren, zouden we opnieuw moeten bepalen wat macht is.

Macht

Wat is macht? Macht is het waargenomen verband dat tussen het bevel van een persoon en de uitvoering daarvan door iemand anders ligt. Omdat dit verband slechts waar te nemen valt tussen mensen, kan het onmogelijk zo zijn dat met een enkel woord een hele reeks opeenvolgende gebeurtenissen in gang worden gezet; ieder bevel is slechts het gevolg van een eerdere opdracht en lokt nooit een hele reeks gebeurtenissen uit, maar slechts een. De historische

van hun ondergeschikten. De afhankelijkheidsrelatie tussen leider en volgelingen is in feite wat macht is. Voor grote collectieve daden, zoals oorlogen, zijn de verhoudingen vervolgens zo georganiseerd, dat degene die louter bevelen geeft (Napoleon), het minst bij gebeurtenissen betrokken is; terwijl degenen die slechts bevelen ontvangen (de soldaten), het meest rechtstreeks bij de ontwikkelingen betrokken zijn. Omdat geen mens over het vermogen beschikt om de geschiedenis naar zijn hand te zetten, zijn leidende figuren zelf ook medespeler in de gebeurtenissen: de uitkomst van de collectieve daad

'In werkelijkheid voltrekt de geschiedenis zich in complete wanorde.'

verklaring: Napoleon gaf het bevel, wat zodoende in een bevel kernachtig een hele reeks opdrachten samen die tot de Russische veldtocht hebben geleid; maar tegelijkertijd veralgemeniseert ze hiermee de gebeurtenissen tot een handvol wilsuitingen die toevallig met het gebeurde samenvielen. Doordat de geschiedwetenschap de gebeurtenissen onderwerpt aan een samenhangende en generaliserende structuur, lijkt het alsof de geschiedenis logisch voortvloeit uit een reeks doorlopende en doordachte bevelen van machthebbers. In werkelijkheid voltrekt de geschiedenis zich in complete wanorde, omdat geen enkel mens bij machte is de gebeurtenissen naar zijn hand te zetten; de mens heeft slechts macht over andere mensen.

Omdat macht alleen tussen mensen onderling bestaat, zijn potentaten voor hun wilsuitingen afhankelijk

bepaalt uiteindelijk het verloop van de geschiedenis. Derhalve moeten oorlogen als de uitkomst worden beschouwd van de gezamenlijke en opeenvolgende daden van *allen* die bij het gebeurde betrokken zijn.

Het ontstaan

Hoe oorlogen ontstaan, kunnen we volgens Tolstoj omwille van de veelheid niet weten. We weten alleen dat ze ontstaan en dat ze voortvloeien uit de gezamenlijke daden van alle mensen die erbij betrokken zijn. Daarnaast kunnen we vermoeden dat mensen er steeds verschillende motieven op na houden om zich bij een collectieve daad aan te sluiten. De vraag die we daarom zouden moeten stellen is: wat drijft de mensheid? ●

Etnisch profileren? Door redacteurs?

Enthousiast had ik dan ein-de-lijk dat papiertje in handen. Na nachtenlang studeren, liters koffie en een aantal *mental breakdowns* had ik hem dan eindelijk: mijn HAVO-diploma. Ik was klaar om mijn droom waar te maken: journalist worden. Telkens als ik wat op het nieuws voorbij zag komen waarvan ik me persoonlijk afvroeg waarom ze hier zo diep op ingingen, dacht ik: "Waarom focussen ze zich niet op gebieden in de wereld die écht de aandacht nodig hebben?" Het waren deels frustraties, maar dit was ook een motivatie om het dan eens anders te doen. Ik wist zeker dat dit was wat ik wilde.

Nadat ik dan eindelijk begon aan de opleiding journalistiek viel onverwachts die droom in duigen. Mijn motivatie en discipline vielen weg en ik zat constant in mijn eigen hoofd. Ik had last van de enorme prestatiedruk en ben uiteindelijk toch maar gestopt. Ik forceerde mezelf een andere richting in, maar zelfs tijdens mijn rechtenstudie miste ik de creativiteit van het vak. Alles wees erop dat ik mijn droom waar moest maken, maar ik wist niet precies hoe. Na het solliciteren op tientallen schrijfbaantjes kreeg ik overal een mail terug waarin stond dat ze mijn capaciteiten niet genoeg vonden. Toen ben ik geswicht naar baantjes op vrijwillige basis. Ik hoefde er niets voor terug, ik wilde alleen doen wat ik echt leuk vond. Ook daar kreeg ik exact dezelfde antwoorden. Toen ben ik begonnen met doorvragen. Waarom werd ik dan niet aangenomen?

En toen viel de bom. Ik kreeg verbazingwekkende reacties zoals "naar aanleiding van je achtergrond denken we niet dat je de juiste taalcompetenties hebt." Tijdens wat Zoom meetings werd ik zelfs gevraagd of ik het wel echt wilde doen omdat het misschien in strijd kon zijn met mijn Marokkaanse achtergrond.

Tijdens een sollicitatie voor een fashionblad kreeg ik zelfs dingen te horen als "Er moeten wel shoots gedaan en gecoverd worden, mag je daar wel bij zijn van je geloof?" Ik was geschokt dat etnisch profileren zelfs bij een aantal bladen gebeurde. Vaak kreeg ik een brok in mijn keel wanneer ik zulke reacties terug kreeg. Statistieken wijzen er inderdaad op dat bij redacties in Nederland het grootste deel van de mensen van Nederlandse oorsprong is. Maar is diversiteit niet juist zo belangrijk? Is het niet juist goed om nieuwe invalshoeken in te nemen?

Één ding is zeker: ik laat me hier niet door demotiveren. Ik vind dat mijn afkomst en religie juist grote aanwinsten zijn voor de toekomstige journalistiek.

Selma Lhajoui is eerstejaars rechtenstudent.

